

Piotr Wawrzeniuk, *Med polska ögon. Försvarsförmåga och hotbilder kring Östersjön i polsk militärrapportering 1919–1939*,
Lund: Nordic Academic Press, 2020, 264 ss.

Książka Piotra Wawrzeniuka pt. *Med polska ögon. Försvarsförmåga och hotbilder kring Östersjön i polsk militärrapportering 1919–1939* (Polskimi oczyma. Gotowość obronna i wizje zagrożeń wokół Morza Bałtyckiego w polskich raportach wojskowych 1919–1939) koncentruje się na kwestii postrzegania polityki obronności i gotowości obronnej Szwecji, Finlandii i Estonii przez przedstawicieli polskiej armii w okresie międzywojennym. Zagadnienie to jest szczególnie interesujące ze względu na fakt, że w tym czasie w regionie Morza Bałtyckiego zachodziły ogromne przemiany, w wyniku których doszło do radykalnych przetasowań politycznych. W miejsce dwóch potęg dominujących w regionie przed I wojną światową – Niemiec i Rosji – powstało kilka mniejszych, niezależnych państw. Oznacza to, że wszystkie kraje regionu były zmuszone do budowania swojej polityki obronnej w zasadzie od zera (choć opierając się na pewnych tradycjach i doświadczeniach), jak w przypadku nowo powstałych państw, lub przynajmniej dostosowania jej do nowych warunków. Dotyczy to również krajów będących tematem książki. Zarówno Polska i Finlandia, jak i Estonia odzyskały lub uzyskały niepodległość po I wojnie światowej, czwarty zaś z omawianych krajów, Szwecja, musiał również zmodyfikować swoją politykę zagraniczną i obronną i dostosować ją do nowego sąsiedztwa.

Wawrzeniuk jest historykiem zatrudnionym w Szwedzkiej Akademii Obrony (Försvarshögskolan) w Sztokholmie. W omawianej książce skoncentrował się przede wszystkim na analizie raportów polskich attaché wojskowych oddelegowanych do Szwecji, Finlandii i Estonii w okresie międzywojennym. Oparcie zasadniczej części analizy na źródłach pierwotnych i przeanalizowanie ich pod kątem opinii i sądów, jakie dyplomaci wydawali na temat tych trzech krajów, jest szczególnym atutem książki. Materiały archiwalne autor uzupełnia także tekstami opublikowanymi w tym samym czasie w polskich czasopismach zajmujących się tematyką wojskową, takich jak: *Polska Zbrojna*, *Bellona* i *Żołnierz Polski*. Pozwalają one lepiej zrozumieć kontekst analizowanych materiałów archiwalnych, a więc przede wszystkim wizję polityki bezpieczeństwa w regionie, w tym współpracy regionalnej w tym zakresie, wizję roli armii i tym podobne kwestie obecne w tym samym czasie w polskim dyskursie publicznym.

Książka podzielona jest na cztery części. W pierwszej z nich autor przedstawia kontekst: odzyskanie przez Polskę niepodległości, rozwój armii polskiej w jego następstwie, a także środowiska, w jakich działali wojskowi attaché, których raporty są przedmiotem analizy. Druga część przedstawia sytuację militarną Szwecji, Finlandii i Estonii. W pozostałych częściach – trzeciej i czwartej – autor przechodzi do

analizy raportów polskich wysłanników wojskowych w trzech omawianych krajach. W pierwszej kolejności analizuje, jak postrzegali oni ogólne uwarunkowania determinowane przez historię, tradycję, politykę, trendy społeczne, by następnie w ostatniej części przejść do oceny zdolności militarnej Szwecji, Finlandii i Estonii, jakiej dokonywali autorzy raportów.

Książka daje obraz Polski jako kraju usiłującego znaleźć swoje miejsce w trudnej geopolitycznej sytuacji, w jakiej znajdował się cały region w okresie międzywojennym. Poszukiwanie tego miejsca oznaczało między innymi zorientowanie się względem innych państw w regionie, których sytuacja mogła być postrzegana jako przynajmniej częściowo podobna do polskiej. Nie ulega bowiem wątpliwości, że analizowane raporty mówią przede wszystkim o Polsce i polskim postrzeganiu sąsiadów przez pryzmat własnych historycznych doświadczeń (przede wszystkim doświadczenia zaborów i wynikającego z nich nastawienia do Rosji/ZSRR) oraz własnej strategii obronnej (skierowanej przez większą część okresu międzywojennego właśnie przeciwko wschodniemu sąsiadowi). Szczególnie ciekawym wnioskiem z analizy jest więc to, w jaki sposób oceny i opinie przedstawiane przez polskich attaché wojskowych odzwierciedlają ich własny punkt widzenia, ukształtowany z jednej strony przez geostrategiczne położenie Polski, jej historyczne doświadczenia i wynikającą z nich wizję obronności, a z drugiej – przez ich wykształcenie w Wyższej Szkole Wojskowej w Warszawie, gdzie przesiąknęli podobnym światopoglądem i przyswoili podobne wizje strategii obronnej. Czynniki te warunkowały ich oceny obserwowanych krajów. Podobieństwo strategii i praktyk w przypadku Finlandii i Estonii powodowało korzystniejszą ich ocenę; Szwecja z kolei, choć najpilniej z trzech krajów obserwowana, była również oceniana najbardziej krytycznie. Na przykład autor pokazuje brak zrozumienia dla stosunkowo małych nakładów Szwecji na rozwój armii, biorąc pod uwagę ogólną zasobność kraju, a także przytacza komentarze polskich wojskowych, jakoby zbyt łatwy dostęp do lektur czy zbyt wysoki żołd miały działać na szwedzkich żołnierzy demoralizująco, osłabiając potencjał szwedzkiej armii. Również w tym przypadku daje o sobie znać polski punkt widzenia, polskie uwarunkowania i problemy, z którymi musieli się borykać polscy oficerowie, ale także trudność, z jaką przychodziło im skonfrontować się z odmiennymi wizjami i wartościami.

Książka Wawrzeniuka jest więc przyczynkiem do historii stosunków między Polską a jej nordycko-bałtyckimi sąsiadami i wskazuje przykład pewnych mentalnych ograniczeń, które mogły przyczynić się do tego, że współpraca w regionie bałtyckim w okresie międzywojennym okazała się tak trudna i wyboista. Książka może również stać się podstawą do szerszej refleksji na temat postaw, które mogły wpływać na kształtowanie polityki, w tym polityki zagranicznej i obronności międzywojennej Polski.

Marta Grzechnik
Uniwersytet Gdański